

Ezoterizm Kavramının El Greco ve Jean Delville Eserleri Üzerindeki Yansımaları Üzerine Bir İnceleme

Fikriye Duran¹

Okan Boydaş²

Özet

Hazırlanan bu çalışma, geçmişten günümüze kadar tarihsel bir örüntü içerisinde tanıklık ettiğimiz, hakikate yönelik arayışların sanat ve ezoterizm kavramları bağlamında kısa bir değerlendirmesini içermektedir. Sanatın ve ezoterim kavramının ortak özellikleri arasında yer alan saf bakış açısına ulaşabilmek, yaşam içerisinde var olan somut gerçeklerin özüne ulaşabilmek bu iki kavramın aynı bakış açısını da değerlendirmesini mümkün kılmıştır. Bu değerlendirmenin kökenleri daha çok Ortaçağ ve Rönesans dönemi sanat eserlerin de kullanılan ezoterik sembollere dayanmaktadır. Bu bağlamda ezoterizm kavramının sanata yansımalarının araştırılması hazırlanan bu çalışma açısından önem arz etmektedir. Çalışma içerisinde yer verilen El Greco ve Jean Delville'nin çalışmalarının anlatım dili ve kullandıkları ezoterik anlatım biçimi çalışmanın ana temellerinden birini oluşturmaktadır. Çalışma da bir ortaçağ bir de günümüz sanatçılarının çalışmalarına yer verilmiştir. Yine bu sanatçıların random olarak seçilen eserleri üzerinden sanatçının çalışmalarının ezoterik dili açıklanmaya çalışılmıştır.

Bu bağlamda hazırlanan çalışma nitel araştırma yöntemlerinden literatür taraması modeline göre şekillendirilip, konu ile ilgili makale, kitap ve görseller doğrultusunda çalışmanın kavram haritası oluşturulmuştur. Buna göre ilk olarak ezoterizm kavramı ve bu kavramın kökeni hakkında kısa bir değerlendirme yapılmış, daha sonra çalışma El Greco ve Jean Delville'nin eserlerinin ezoterik göstergeler üzerinden irdelenmesi ile son bulmuştur.

1 Yüksek Lisans Öğrencisi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, fikriyedn78@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-3619-542X>

2 Doçent, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, okanboydas@cumhuriyet.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3267-1058>

Giriş

Ezoterizm, ülkemizde pek araştırılmasa da, uluslararası alanda özellikle batı ülkelerinde üzerinde çok fazla araştırmalar yapılan bir konu durumundadır. Kavram olarak “içe dönük, içeri, içsel,” anlamı içeren ezoterizm, Mu Uygarlığında önemli ölçüde gelişme göstermiş, inanç ve bilgi anlamında uygarlığı çok fazla etkilemiştir (Werner, 2005: 264-265). Kayıp kıta Mu üzerinde geliştiği düşünülen Mu Uygarlığı üzerine araştırmalar yapan en önemli araştırmacıların başında İngiliz araştırmacı ve kaşif James Churchward gelmektedir. Elde ettiği arkeolojik buluntular üzerindeki daha önce hiç görülmemiş ve semboller ile şekillendirilmiş bir dili keşfetmiş; bu dilin daha sonra “ölüler dili” olarak adlandırılan kadim ezoterik dil olduğu savını ortaya atmıştır (Churchward. 1933). Bu dili temel anlamda seçilmiş kişilerin anlayabileceği anlamların semboller üzerinden anlamlandırıldığı bir dil olarak tanımlamak mümkündür. Ustadan öğrencisine geçirilen gizli ve kadim bilgilerin sadece seçilmiş insanlara sunulması kuralına göre asırlar boyunca devam eden bu öğreti biçiminin yansımaları sanatın konusu içinde de yerini almıştır. Sanatın içinde yerini alan ve geçmişten günümüze sanatın gelişmesinde önemli katkısının bulunduğu düşünülen sanat-ezoterizm bağıntısının araştırılması önemlidir.

Bu bağlamda Ezoterizm kavramının açıklanması, bu kavramın kısa tarihsel gelişiminin hazırlanan çalışmaya eklenmesi, sanat ve ezoterizm kavramlarının arasındaki ilişkiyi random seçilen sanatçıların çalışmaları üzerinden örneklendirilmesi çalışmanın bütünlüğü açısından önemlidir.

1. Ezoterizm

Yunanca’da Ezoterizm kavramı, gizli-içine veya içsel, içeri yönelik anlamında eiso ya da eso kavramının üstün hali- anlamı olan esoterikos türünde niteliktir (Tokdemir, 2013:13). Yine ezoterizm, Rene Guenon değindiği İnisinasyona Toplu Bakışlar adlı kitabında da kendi içine dönük-içe dönük, içrek dışa kapalı veya belirsiz olarak tanımlar (Guenon, 2005: 17).

Ezoterizmin Osmanlıca’da ki anlamı ise “batınilik”tir olarak yer almaktadır. Batın, anlamı içteki ve iç yüz olarak bilinmektedir. Türkçe karşılığı da “içrek” anlamındadır. Böylelikle “ saklı bilgi, içte kalan” bahsedilmektedir (Ergün, 2013: 28). Gener göre, ezoterizmin temel amacı ve öznesi insandır. Hedefi hayatın sebeplerine yönelik temel sorularını cevaplarını bulma yolunu açabilmek” olarak tanımlamıştır (Cihangir, 2020). Ezoterik disiplinler içinde dünya sözcüğünün karşılığını, temel olarak kişinin nesnel dünyasına ve zihnindeki yansımalarının, kurduğu yansımaları beraber

ilişkileri ile kişinin daha önce elde ettiği tecrübeleri, içsel şekilde bütünleşerek meydana getirdiği anlamlandırma yeni şekli olarak düşünülebilir. Ezoterizm kavramı, Osmanlıca'da ki anlamı batınlık olarak yeniden “batın” kelimesi ile ilişkilendirilerek “içteki, iç yüz” anlamının karşılığını almıştır (Candan, 2013: 33). Ezoterizmin asıl amacını Gener, “ ezoterizmin temeli insandır. Amacı, hayatın sebeplerine yönelik asıl sorularını cevaplarını bulmaktır” olarak belirlenmiştir. Dünya kavramının karşılığı, ezoterik disiplinler kişilerin kendi dünyası ve nesnel olan dünyanın kendi zihninde oluşturduğu yansımaları ve yansımalar arasında oluşturduğu ilişki ve kişinin daha önce edindiği kazanımların içsel şekilde birlikte yeni anlamlandırma boyutu şeklinde açıklanabilir (Algan, 2006: 128-129).

Ezoterizmin, bu açıdan anlaşılmasına yönelik olabilecek yöntem bilim fikirlerine rastlanılmaktadır. Bu fikirlerin ilk örneği Antonine Faivre'nin fikridir. Faivre bu fikri ile Dinler Bilimi ve Voss Batı Ezoterizmi adlı çalışmalarında “...ezoterizmi, değinmiş olduğunu altı önemli özellikte ögenin varlığına sebep olarak tanımlanabilen düşünceler şekli olarak kabul görebilmektedir. Böylelikle dördü kabul görmüş, ezoterizme ait olabilmesi içinde sınıflandırmada dördünün de yer alması gereklidir. Yapısı gereği bunlar birbirine bağlı özellikte olup, yalnız yöntembilimsel dolayı ayırt edebilmeleri önemli kısımlarındandır. Diğer ikisi ise göreceli şekilde kabul edilir, nedeni çoğu defa dört öge ile beraber görünmelerine rağmen, tanım için ayrılmaz olmadıklarından esas öge sayılamazlar” (FaivreKaren-Voss, 2006: 153-154).

Batı kültüründe, ezoterizm genel olarak din temelli gizliliğin bir göstergesi olarak kullanılmıştır. Farklı bir ifadeyle, bilinen var olan anlamların yanında diğer dinlerin gizemleri ve iç çözümlemelerinin bir başka evresidir. Ezoterizm, bir gizemler öğretilidir; usta-çırak ilişkisi içerisinde öğrencinin adım adım ilerlemesinde ki amaç, kişinin “insan-ı kâmil”e ulaşmasıdır. “İnsan-ı kâmil”, (Nietzsche göre, nirvana insanı; Budizm’de üstün/temiz bilince erişmiş insan), yeryüzündeki Tanrı’nın temsilcisidir (Dönmez, 2017: 30).

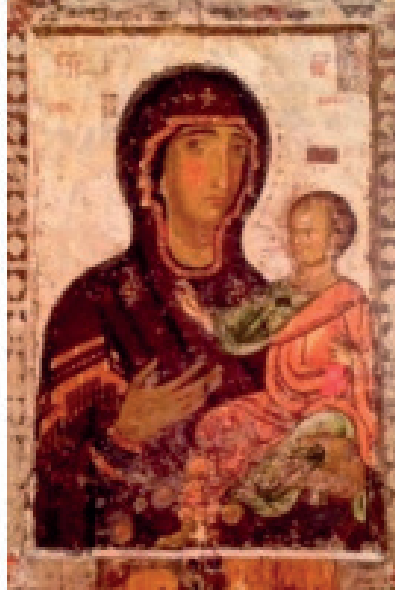
Günümüz uygarlığının da temelini oluşturan Yunan ile Mısır uygarlığına bakıldığında, inisiyenin veya ezoterik öğretinin Mısır’dan itibaren başladığını, ardından Yunan uygarlığı içerisinde kullanıldığı görülmektedir. Fakat Mısır uygarlığında içinde kullanılmış olan sözsöz öğretisinin, Yunan uygarlığında yerini işaretli yazıya bırakmıştır (Koyuncu, 2018: 2). B görüşe farklı bir şekilde bakıldığında ezoterizmin temel kaynağının Mu kıtası ve Mu uygarlığı olduğu düşünülmektedir. Mu kıtasının çeşitli doğa olayları ve savaşılar doğrultusunda büyük yıkıma uğradığı, bu uygarlıktan kalan kadim

bilgilerin Atlantis uygarlığında devam ettiği öngörülmektedir. Bu bağlamda Homeros'un bu kadim bilgileri Mısır uygarlığına taşıdığı, Planton'un da Mısır seferinden sözü edilen bu kadim bilgileri Yunan uygarlığına ulaştırdığı savı ortaya atılmaktadır.

Sanat günümüze gelene kadar kendi içinde evrilmiş, mistisizm ve gizemden yoğun ölçüde etkilenmiştir. Sanatçılar yer yer ezoterik örgütlerin üyesi olmuş, bu durum ürettikleri sanat eserlerine de yansımıştır. Bu bağlamda günümüzde de toplumun ilgi duyduğu alanlara yönelik çalışmalara bakıldığında, bilinmeze duyulan ilginin önemli ölçüde arttığı görülmektedir (Akman, 2006: 16-17).

Dürer göre, makrokozmos ve mikrokozmos aralarında ki uyuma ve ilişkiye, bununla ilişkinin ve uyumun geometrik temellerine bağlandığı düşünülür. İnce uzun deformesi ile parlak renkler, gökyüzüne yükselir gibi figürleri ile el Greco, nerede ise tüm mistik konuları ile Bosch, yapıtların beraber el yazmaların net olmayan Leonardo, Giotto, Tintoretto, Michelangelo, Dante, Jean Cocteau, Raphael sanatçıların ilk seferde akıllara gelen, ezoterik öğretilerinin sembollerini kullanmış ezoterizmin bilinen sanatçılarıdır (Koyuncu, 2018: 3).

Roma ve Antik Yunan Medeniyetlerinde, Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılması ile beraber insana yönelik dünyaya bakışı, sanat ile felsefe yönünde gelişmiş beraberinde düşüncenin var olan sistemi de etkisi kalkmıştır. Böylelikle İlk Çağ'ın kapanmasıyla, Ortaçağ'ın başlaması gerçekleşmiştir. Orta çağ'ın başlamasında büyük etkenlerin en önemlisi Kavimler Göçü, Ortaçağ Avrupasında uzun dönemler sürebilecek derebeyliklerin de nedenleri arasında yer almaktadır (Boydaş, 2018: 467).

Görsel 1: Anonim, “Bakire Hodegetria ikonası”, Bizans Müzesi, Gazimagosa, 12. Yüzyıl, Kıbrıs.

(<https://l24.im/cKG5>)

Feodalitenin mutlak doğruları ile kilisenin etkileri, beraberinde dayatmacı yönü bu yapıyı benimsettirmiştir, Ortaçağ Avrupası’ndaki her yönden etkilerini sezdirmiştir. İlk çağlarda görülen o insan ve aklın ön planda olduğu merkezli düşünce sistemi yerini artık kilisenin var olan hükümlerine ve devlet yapılarına bırakmıştır (Boydaş, 2018: 468).

2. Ezoterizm Kavramının El Greco, Jean Delville’nin Çalışmalarında ki Yeri

2.1. El Greco

Orta Çağ Mistisizminin etkisinin İspanya’nın ruhu ve iklimiyle birleştiğinde El Greco’nun yaratıcılığının sebeplerini görmek mümkündür. Kendine özgü perspektif anlayışı, zamandan yoksun “zamansız” resimlerin içinde önemli bir yer tutmaktadır. Figürlerin dönemine göre realist anlatımdan uzak olması, Onun çalışmalarında ki görünenden öte görünmeyeni, yani ruhsal olanı irdelemeye yönelik çabalarının bir sonucu olduğunun açık göstergesidir. Bu açıdan bakıldığında “Toledo’ya Bakış” tablosu (Görsel 2) sanatçının anlatım dilini anlamak açısından önemlidir. Kasvetli bir atmosfer arasında ruhlarımızı yoksa gökyüzündeki bulutlarımızı simgelediği tam olarak

anlaşılmayan aydınlık bölümler, çalışmanın merkezine konumlandırılmış kilise ve çalışmanın sağ ön kısmında resmedilmiş erkek figürü çalışmanın ana örgenleri niteliğindedir. Bununla birlikte çalışmanın sağ ön kısmında kendi içinde rakursi kurallarına göre resmedilmiş cinsiyeti belirsiz çıplak bir figür grubu da çalışmanın resimsel dengesini sağlamak amacıyla yerleştirilmiştir. Bu durum başta da ifade edildiği üzere Greco'nun sürreal bir tutumda olduğunu ifade eder.

Görsel 2: El Greco “Toledo’ya Bakış” Tablosu Tuval Üstü Yağlıboya, 132 x 228 cm, (1610)

(<https://tr.pinterest.com/pin/421.368.108.880.164.473/>)

El Greco doğup ve yaşadığı Girit’te, Bizans dini resimlerinde tinsel durumu, sanatçının konusunda etkilenmesi etkindir. Ezoterik ruhi coşku için buralardan yararlanmaktadır. Böylelikle simgesel anlatım ve tinsel figür formlarının uzaması da Bizans resimleri ile olmaktadır. İspanya’nın, Orta Çağ Mistisizmi bir müddet devam etmekte ve bununla dünyadan uzaklaşma, kendine yönelme veya imajlar dünyasına yönelmesi, dini yaşanmış ile beraber yolla derinlik, samimiyet, oluşturabilme, Orta Çağ’ın mistik akımlarının genel özellikleri göze çarpmaktadır. El Greco’nun sanatı, böylelikle sözcüsü olmuştur. Yaşanılan çağda, ruhunu yakından tanıma, insanın kendisini, bilme isteği ve resimlerde ki temsilcileri halini almıştır. Rönesans sanatçılarına göre, o dünyayı gözlemlenmemiş, içerisinde yaşamış, kendisi de içerisinde duyumsanmıştır. Genel olarak dini temalı, ruhani veya manevi yönleri güçlü

resimleri oluşturmuştur (Görsel 2). Santa Domingo Kilisesinde gömülü olan El Greco'nun oğlu J.Manuel, 1624 yılında ölünce sanatçı resimleri farklı yönlerine göre ayrılmış beraberinde aynı yere toplamıştır. Böylelikle 200'e doğru tablosu toplanmıştır.

Görsel 3: El Greco “Son Akşam Yemeği”, Panel Üstü Yağlıboya, 43 x 52 cm, (1596)

(<https://124.im/uOkZi>)

Yoğun bir maneviyatın etkisi ile yapılmasına karşın bu tarz eserlerin, bugünkü hangi inancı olursa olsun, hemen hemen birçok sanatseverin beğeni göreceği ve izlenebileceği eserler denilebilir.

2.2. Jean Delville

Görsel 4: Jean Delville, 'Bayan Stuart Merrill'in Portresi', 1892, Kâğıt Üstü Renkli Kalem, Pastel, 40 x 32 cm, (<https://brussels-express.eu/madame-stuart-merrill/>)

1892 yılında yaptığı Bayan Stuart Merrill'in portresi, Jean Delville'in içerisinde mistik ve kapalı mana taşıdığı bilinmektedir (Görsel 4). Burada gözlerin izleyici ile etkileşimi olmaz, daha çok kendi dünyasında bir aşkın şeklinde anlatımı yapılmıştır. Çalışma daha çok kendi içerisindeki gizemli süreci işliyor gibidir. Bu yönden bakıldığında kişinin fiziksel görüntüsünü aktarılmasından daha çok ruhun ile duygun izleyiciye yönetilmesi ön plana alındığı anlaşılmaktadır. Delville'in Bayan Stuart Merrill'in Portresi için Lynda Harris şöyle bahsetmiştir: Delville genç kadının bir aşkın halinde aktarmaktadır. Turuncu kızıl saçları ile arkadaki tanrısal ışığın ve parıltıyan auras bütünleşerek portrenin var olan mistik havasına katkıda bulunmuştur. Bayan Merrill'in baş kısmının etrafını sarmalayan canlı renkler, dünyevi hazların, sefahati ile tutku ima etmektedir. Buna karşılık olarak, çenesi ile elini dayamış olduğu nerede ise ruhani gösterilen elleri ile tutmakta oldukları kitap; üzerinde büyü ya da hermetik bilgileriyle ulaşılabilecek mükemmel bilgiyi sembol edilmektedir (Harris, 2002: 156).

Ponty Martin Heidegger Varlık ile Zaman kitabında tartışılmış olması ve oldukça benzer bir yönden ilerler. Gerçeklik ontolojisi bir ontolojik anlamın

kapısını aralamaya olanak sağlamaktadır. Çünkü verili güncel gerçekliğin kendi usul yönelimi veya izlenimlere icra olanı değil de bir dünya olanağını tartışmasıdır. Tüm parçalara icra edinmediği, anlayışın Ponty fenomenlerin verilmiş olanağı olarakta düşünülür. Zıtlıkların ötesinde olan tüm dünya; şeylere öngörülerini koruduğu, aynı yalnız icra edilemez, fazlalığı saklı açılımdır. Böylelikle fazlalığın şeylere aylığıyla birlikte ele alınması Husserlci klasik fenomenolojiye ait kesin adım yaratmıştır. Sessiz deneyimler ile kendi anlamını aramaya yönelik ifadeleri de tamamlayan zemin, evrimsel olarak tutunduğumuz kalıplara aralık koyan, Ponty'nin sanatla kendini aracı koyabileceği anlamına gelmektedir. Ponty resmin kendisiyle kategorik ayrımlarını görünmez görülebilir yapmayı yeniden bahseder. *Göz ve Tın* adlı kitabında Ponty bu durumu şu şekilde açıklar:

“Sanatçının açısı, dışarıya yönelmekte olan bakış açısıyla dünyaya sadece “optik -fizik” ilişkisi değildir. Dünya, temsili ressamın karşısında değil, daha çok görünürün yoğun olması ile kendisine ulaşma yolu ile, ressamdır. İçinde doğmuş ve sonrasında tablonun, empirik arasında bir şeye, ilk önce “oto figüratif” olması koşuluyla gönderilmektedir yalnız; o şeyin yalnız, “hiçbir şeyin gösterisi” olan şeylerin daha çok nasıl bir şey oldukları veya dünyanın nasıl bir yer olduğunu anlatmak amacıyla “şeylerin derisini” delmiş ve gösterisi olmuştur” (Ponty, 2019: 63).

Ponty bu açıklamalarına ek olarak, ezoterizm üzerindeki açıklamalarını değerli gördüğü Hermes Trismegistus'dan alıntısıyla sanatçıyı “vahşi çılgılık” şeklinde tanımlamaktadır. “Ve o, ilk defa burada bulununca, sıradan görüş içerisinde uyumakta olan güçler, bir evvel var olduğu gizemi uyandırmaktadır” (Ponty, 2019: 63). Croix + Delville de Rose sergilerinde Orpheus'un Ölümünün yapıtları ile katılmışlardır (Görsel 5). Çalışmaya ilk bakıldığı zaman gece kıyıya vurmuş lir ve lirin içerisine yerleşmiş, ölü olmadığı bilinen ancak ölüymüş gibi görülmesinden uykuda gibi anımsanan bir kafa görülmektedir. Lir bir kafa için daha çok tarz çerçeve ve destek görevini göstermektedir. Delville'in Orpheus, mitte ki Orpheus kehanetlerini bulunmaya ya da üzgün şarkıları söylemeyi devam ettirmektedir. Trans ya da uyku hali arasındaki yerde yer almaktadır. Orpheus'un yüz çehresine baktığımızda, detaylar ön plana çıkmaktadır. Yüzün hatları pürüzsüz nerede ise antik bir heykeller gibidir. Bu alın hatları, göz çukurlarında daha çok Antik Yunan heykellerini yansıtmaktadır. Özellikle ise burnun altı kısmına gelen gölgeler, dudakların hatları Antik Yunan görüntüsünü tamamlar niteliktedir. Bu da alışlagelmiş Antik görüntüsünün yanında Orpheus'u erkek görüntüsünden tanınmasını sekteye uğratan bakımlı, güzellikte uzun saçları izleyiciyi karşılar (Erkal, 2020: 158).

Görsel 5: Jean Delville, 'Orpheus'un Ölümü', 1893, Tuval üstü Yağlıboya, 79.3 x 99.2 cm, (<https://l24.im/K3rQ>)

Sanatçının bu günümüze gelen eserlerini incelendiğinde 1898 yılında portre eskizi, Orpheus'un ölümünü eserindeki portrenin özellikleri ile eşdeğer taşıdığı gözlenebilir (Görsel 6). Portrenin eskizi izleyicilere sanatçıya yakını olup olmadığına yönelik haber vermiyor gibi görünse de aslında yüzünde ki bütün girinti ve çıkıntılara bakıldığında göze gelen görüntü görünüm gelmiş olsa da Orpheus'un kesilmiş başı ve aynı hat olduğunu başlangıçta anlaşılabilir. Orpheus'un kadınının androjen özelliğini güçlendirmiştir.

*Görsel 6: Jean Delville, 'Portre Eskizi', 1898, Kâğıt Üstü Mavi Tebeşir;
(<https://l24.im/36lVQeW>)*

İster öznel, ister nesnel, tüm doğanın kökeninde, evrendeki gözüken ve gözükmeyen tüm şeylerin geçmişte ve şimdiki gelecek için tek olan Öz'den oluşan tüm şeylerin O'ndan başlamış, tekrar O'na döneceğini öğretecektir. Yalnız Budist ve Vedantacılar tarafından kesintisiz şekilde anlatılan orjinal Hint felsefesidir. Hedefleri ile tüm Teosofistlerin görevini, bütün ülkelerde de muhtemel olarak pratik yollar ile ayırıcı olmadan eğitimi yaymaktır (Blavatsky, 2015: 46).

Sonuç

Temelde “sır” olarak ezoterizm kavramının gelişmiş uygarlıklar içinde araştırma konusu olmuş ve ezoterizm içinde var olduğu üst bilgilerin elde edebilmek için araştırmalar gerçekleşmiştir. Avrupa’da spiritüel araştırmalar için odak noktası Ezoterizm, ülkemiz içerisinde değer görmüş kavram olmamıştır.

Dönemlerboyu insanların inançlarından oluşmuş değişimlerle değişimlerin oluşturacağı sonuçları insanları, durumlar bakış açılarını farklılaştırmıştır. Bu sebepten insanlar yaratılışı, doğayı, insanı sorgulamışlar. Bu kavramları da yine yaşadıkları dönemin çerçevesinde anlamaya ve açıklamaya çalışmışlardır. Yaşanılan çağda gerçekleşen olayları anlamlandırmaları ve olayların temelini

anlamaya yönelik kendilerinden üst olan gücün geçerliliğini sorgulamışlardır. Bununla sır olanı bulma isteği dünyada yeni kavramların oluşmasına yol aralamıştır. Kavramların en akla gelen ezoterizm, ezoterizmi benimsemiş inanışlar boyutu yine sır olana bilme çabası içerisinde olaylara yeni anlamları bulmaya yöneltmiştir. Hayatın birer yansıması olarak sanat da arayışlardan etkilenmiş, bununla ezoterik dilin kullanımını simgeleyen çalışmaları tercih eden sanatçılar tarafından da önemsenmiştir.

Sanatçı kimliğin kaynak taraması, karşılaştırılması yöntemi veya yapılan çalışmalar göstermiştir ki; devamlı yeniyi arama veya o çağın ruhun olduğunu herhangi bir dönemde sanatçı harika uyumu yakalamak için eserlerinde ayan dili oluşturmayı bakabilmişlerdir. Yapılmış araştırmalarda bu dil birliğinden sanatçıların eğitimi, yeteneği harici ezoterik öğretimin öğrencisi olması din- sanat ilişkisi içerisinde daha özgün şekilde tutma imkan sağlamıştır. Sanatın Batı’da semavi dinlerle olan ilişki içinde yer aldığı zamanda Teosofi öğretilerin yer aldığı doğrultular sanatı tinselliğini geri getirmeyi hedefler ve bunu da insanlığın ortak, bütüncül mirasa düşüncesi ile hareket etmektedir. Farklı bir bakışla sanatın tinsel aslından ayrıştığı düşünüldüğü bu çağda ise ezoterik bilgilerin sanat yapıtının “Aura”sını tekrar verebilmiştir. Bu bağlamda çalışmanın ana konularından olan El Greco ve Jean Delville, gerek yaşantıları bakımından gerekse yapmış olduğu çalışmalardaki anlatım dilleri bakımından ezoterik olana yakın bir sanat anlayışına sahiptir. Bu çalışmaya konu olan sanatçılar gibi bir çok sanatçının çalışmalarının irdelenmesi de ezoterizm kavramının günümüz yansımalarının anlaşılması açısından önemli kaynak olacağı öngörülmektedir.

Kaynakça

- Akman, K. (2006). “Sanatın Sırları Ezoterik Düşünceler ve İmgeler Üzerine, Sanat Dünyamız”, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- Algan, R. (2006). “Ezoterizme Genel Bir Bakış”, Cotigo Dergisi, Sayı 46.
- Boydaş, O. (2022). “Ortaçağ ve Rönesans Dönemi Sanat Eserleri Örnekleri Üzerinden Ezoterizm Kavramının Yansımaları Üzerine Bir İnceleme-1”. Sciences (Johas Journal), 8(57).
- Boydaş, O. (2018). “Ezoterik Sembollerin Ortaçağ, Rönesans, 19. yüzyıl Ve Günümüz Sanatındaki Yansımaları Üzerine Bir İnceleme. ”. Journal of International Social Research, 11(59).
- Blavatsky, H.P. (2015). “Teosofinin Anahtarı”. M. Sağlam Çev. İstanbul: Mitra Yayınları.
- Candan, E.(2013).“ Ezoterizme Giriş”, İstanbul: Sınır Ötesi Yayınları.
- Churchward, J.(1933). “The Sacred Symbols of MU (MU’nun Kutsal Sembolleri)”, Londra
- Dönmez, B. M. (2017). “Antik Yunan ve Alevi Ezoterizmlerine Bağlı Müzik Kültürleri Üzerine Karşılaştırmalı bir Analiz” Alevilik Araştırmaları Dergisi, Yıl: 7 Sayı.
- Ergün. C.(2013). “Ezoterizme Giriş”, İstanbul: Sınır Ötesi Yayınları.
- Erkal, O. (2020). “Jean Delville’in Resimlerinde Ezoterik Sembollerin Kullanımı”. İstanbul Aydın Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi, 6(12), 151-165.
- Faivre, Antonie & Karen Voss C, (Bahar 2006). “Batı Ezoterizmi ve Dinler Bilim”, Cogito Dergisi, Sayı 46.
- Kahraman, Ö. J. A., & Çöklü, A. H. (2023).“ Fenomenolojik Bakış, Sanat Ve Ezoterik Uzlaşımlar”. Akademik Hassasiyetler, 10(23).
- Koyuncu, S. (2018). “Sanatın Boşluğunda Duran Giz Ezoterizm”. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.
- Refik. A. (2006)“Ezoterizme Genel Bir Bakış”, Cotigo dergisi, Sayı 46, Bahar, 128-129.
- Werner, H. (2005). “Ezoterik Sözlük”, İstanbul: Omega Yayınları

Görsel Kaynakça

Görsel 1 –Anonim, Bakire Hodegetria

(<https://kavrakoglu.com/bizans-imparatorlugu-22-din-7-ikona/>. Erişim Tarihi: 09.07.2024)

Görsel 2 – Toledo’ya Bakış -

(1610 <https://tr.pinterest.com/pin/421368108880164473/> , Erişim Tarihi: 10.07.2025)

Görsel 3 – *Son Akşam Yemeği* - 1596

(<https://124.im/DcgH>, Erişim Tarihi: 14.07.2025)

Görsel 4: *Jean Delville, Bayan Stuart Merrill'in Portresi*, Kâğıt Üzeri Pastel ve Renkli Kalem, 40 x 32.1 cm, 1892

(<https://brussels-express.eu/madame-stuart-merrill/>, Erişim Tarihi: 14.07.2025)

Görsel 5: *Jean Delville, Orpheus'un Ölümü*, Tuval Üzeri Yağlıboya, 79.3 x 99.2 cm, 1893,

(<https://124.im/MZO9H> , Erişim Tarihi 14.07.2025)

Görsel 6: *Jean Delville, Portre Eskizi, Kâğıt Üzeri Mavi Têbeşir*, 1898,

(<https://124.im/36lVQcW>, Erişim Tarihi 14.07.2025)